

10. Лойко Д. М. Напрями впровадження інновацій на підприємствах швейної підгалузі легкої промисловості / Д. М. Лойко // Вісник Київського університету технологій та дизайну. – К., 2009. – № 3 (47). – С. 138–145.
11. Заховавко Г. Д. Швейній машині – 160 років / Легка промисловість / Г. Д. Заховавко, А. Г. Заховавко. – К., 2006. – № 1. – С. 42–43.
12. Лапин Е. В. Оценка экономического потенциала предприятия / Е. В. Лапин ; [монография]. – Сумы : Университетская книга, 2004. – 360 с.

УДК 336.273.2:005.915

С. А. МУШНИКОВА

Національна металургійна академія України

ФАКТОРИ ВПЛИВУ НА СТАН КРЕДИТОСПРОМОЖНОСТІ ЕЛЕМЕНТІВ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ

У роботі розглянуті загальні питання кредитоспроможності та платоспроможності окремих елементів соціально-економічних систем. Виявлені недоліки методик оцінки кредитоспроможності та платоспроможності суб'єктів господарювання. Оцінені фактори впливу зовнішньої та внутрішньої дії на кредитоспроможність суб'єктів господарювання та їх місце у методиці.

Author of the article considers general issues of solvency and paying capacity of specific elements of social and economic systems. Also disadvantages of solvency and paying capacity of economic subjects estimation methods are revealed. After all the influence factors of external and internal effect on solvency of economic subjects and their part in appropriate method are suggested.

Ключові слова: соціально-економічна система, кредитоспроможність, платоспроможність, методика, фінансові коефіцієнти, фактори.

У складних умовах нестабільного економічного становища, але на одному з етапів виходу із фінансової кризи, коли суб'єктам підприємницької діяльності недостатньо власних фінансових ресурсів щодо покращення результатів фінансово-господарської діяльності, необхідно створювати умови для нових взаємовідносин та збереження старих із своїми партнерами (постачальниками, споживачами, фінансовими інституціями) та державою в русі формування стабільної діяльності кожного з елементу соціально-економічної системи та підвищення довіри між ними. Одним з основних показників, що характеризує налагодженість взаємовідносин між елементами соціально-економічної системи, на наш погляд, є показник кредитоспроможності суб'єкта господарювання з різних точок зору, тобто з точки зору кожного із партнерів. Цей показник дозволяє знизити чи підвищити (в залежності від цілей діяльності елементів соціально-економічної системи та кінцевого її результату) рівень ризику тієї чи іншої операції, пов'язаною з діяльністю центрального елемента соціально-економічної системи – суб'єкта господарювання.

Під кредитоспроможністю слід розуміти наявність передумов для отримання кредиту позичальником та спроможність за конкретних умов кредитування в повному обсязі й у визначений термін розрахуватися за своїми борговими зобов'язаннями виключно грошовими коштами, що генеруються позичальником у ході звичайної діяльності [1]. Як відомо, в українській практиці кредитором може виступати не тільки фінансова установа (по-перше, банківська), яка надає фінансовий кредит, тобто виключно в грошовій формі, а й постачальники матеріальних, енергетичних та інших ресурсів, які надають кредит в товарній формі. Також сам суб'єкт господарювання має можливість продавати свій товар (роботи, послуги) із відстрочкою платежу.

Найбільш розповсюджена оцінка кредитоспроможності використовується в системі “банк-підприємство” [1], на підставі якої позичальникові присвоюється рейтингове значення і визначається ступінь ризику неповернення позики і відсотків за нею відповідно умов кредитного договору. Методика оцінки кредитоспроможності заснована на методі коефіцієнтів, з основним джерелом інформації – зовнішньою фінансовою звітністю. При цьому методика розрахована на використання в короткостроковому періоді часу, звичайно до одного року. В інших соціально-економічних системах застосовується поняття “платоспроможності”: здатність держави, юридичної або фізичної особи вчасно і повністю виконувати свої зобов'язання, які випливають з торговельних, кредитних чи інших операцій грошового характеру, наявність у суб'єкта економічних відносин необхідної кількості коштів для здійснення таких операцій, платежів за ними [2–5]. Методика оцінки платоспроможності оснований на широко використовуваному аналізі коефіцієнтів: майнового стану, структури капіталу, ліквідності, ділової активності, рентабельності.

Проведений аналіз виявив ряд недоліків методів і методик оцінки кредитоспроможності підприємства, що функціонує в умовах нестабільного зовнішнього середовища. Серед основних недоліків можна виділити наступні:

- при моделюванні фінансових показників недостатньо використовуються підходи, що дозволяють адаптувати фінансові показники до умов зміни зовнішнього середовища, та, відповідно, впливу їх на внутрішню діяльність підприємства;
- використання зовнішньої інформаційної бази не в повному обсязі дозволяє зробити об'єктивні висновки про діяльність підприємства;

- часовий період, на який звичайно посилаються методики, носить поточний характер, не враховуючи зміни, що відбувалися до дійсного періоду, і не розраховані на стратегічні цілі підприємства;
- недостатньо використовуються підходи, що дозволяють досліджувати структуру загальносистемного ефекту при керуванні соціально-економічною системою.

Розглядаючи соціально-економічну систему будь-якого рівня неможливо уявити її без впливу зовнішнього середовища. Основною рисою відкритої соціально-економічної системи є наявність взаємозалежності між системою та зовнішнім світом. Зовнішнє оточення та їх фактори формують організацію діяльності між елементами соціально-економічної системи, впливаючи на її діяльність. Факторів, що впливають на кінцевий результат діяльності економічної системи та кредитоспроможність окремих її елементів, велика різноманітність. Економісти, які займаються питаннями покращення фінансово-господарської діяльності суб'єктів господарювання виділяють фактори впливу зовнішнього середовища та внутрішні фактори впливу на діяльність самого суб'єкта. Але надається тільки якісна оцінка факторів як зовнішнього так і внутрішнього впливу і недостатньо уваги приділяється кількісній оцінці впливу цих факторів [6, 7]. Основними з них можна виділити за різними ознаками.

1. В залежності від спроможності тієї чи іншої системи та/або суб'єкта господарювання впливати на зміну цих чинників пропонується трьохрівнева декомпозиція факторів:

До першого рівня факторів внутрішнього середовища відносять:

1.1. Фінансові ресурси: рівень ресурсів; структурні зміни капіталу; рівень державного фінансування; наявність централізованих джерел; достатність власних засобів; можливість залучення засобів; амортизаційна політика; асиметрія інвесторів; величина нерозподіленого прибутку; дивідендна політика; цінова політика.

1.2. Технологія управління: філософія підприємства; прийнята концепція управління; організація управління на підприємстві; рівень керівництва.

1.3. Виробничі фактори: обсяги виробництва продукції; якість та конкурентоспроможність продукції; рівень технічного оснащення; тривалість виробничого циклу; рівень витрат виробництва; продуктивність труда.

1.4. Персонал: кваліфікація персоналу; укомплектованість персоналу; творча ініціатива та активність персоналу; цілеспрямованість системи стимулювання.

1.5. Інформація: достовірність інформації; оперативність; раціональність інформаційних каналів.

До другого рівня факторів зовнішнього середовища прямого впливу відносять:

2.1. Постачальники: коло постачальників; додержання договірних зобов'язань за поставкою продукції, надання послуги; організація зв'язку.

2.2. Споживачі: зацікавленість споживачів; характер попиту споживачів; платоспроможність споживачів.

2.3. Конкуренти: рівень еластичності продукції, що виробляється; рівень конкуренції; рівень пільгових субсидій, що отримують конкуренти; характер поточного та перспективного росту.

2.4. Державні органи: державне регулювання фінансової діяльності підприємств; політика дотацій; інвестиційний клімат; облікова ставка центрального банку.

2.5. Профспілки.

До третього рівня факторів зовнішнього середовища непрямого впливу відносять:

3.1. Міжнародні фактори: циклічність економічного розвитку; фінансова політика трансформаційних банків та фондів; укладання міжнародних угод; тарифні угоди; фінансове полягання закордонних партнерів; організація спільної діяльності; політична стабільність.

3.2. Науково-технічний прогрес: новизна конструкцій та технологій; конкурентоспроможність продукції; засоби та заходи управління.

3.3. Соціально-культурні фактори: рівень притягання верст населення; характер традицій допомоги соціально незахищеним верстам населення; загальний рівень економічного добробуту населення; система цінностей та пріоритети в суспільстві; соціальна напруженість; корупція.

3.4. Стан економіки: циклічність економічного розвитку; стан фінансової системи; ємність внутрішнього ринку; стан валютного ринку; кон'юнктура ринку фінансових інструментів; характер попиту та пропозиції; темпи зростання ВВП; темпи інфляції; ставки податків; відношення до власності; обмеження монополізму; рівень зайнятості.

2. При оцінці банкрутства підприємства треба враховувати критерії, які об'єднані в дві групи. В першу групу критеріїв входять ті, що свідчать про можливі, у достатньому для огляду майбутньому, фінансові труднощі, повторні істотні втрати у основній діяльності; перевищення певного критичного рівня простроченої кредиторської заборгованості.

До них відносять надмірне використання короткострокових позикових засобів у якості джерела фінансування довгострокових вкладень; стійко низькі значення коефіцієнтів ліквідності; хронічна нестача оборотних коштів; частка позикових засобів, що стійко збільшується до небезпечних меж у загальній сумі джерел; неправильна інвестиційна політика; хронічне невиконання зобов'язань перед інвесторами, кредиторами та акціонерами щодо своєчасності повернення позик, виплат відсотків і дивідендів; висока питома вага простроченої дебіторської заборгованості; наявність наднормативних і баластних товарів і виробничих запасів; погіршення відношень з установами банківської системи; використання нових джерел фінансових ресурсів на не вигідних умовах; використання у виробничому процесі устаткування з вичерпаним терміном експлуатації; потенційні втрати довгострокових контрактів; несприятливі зміни у портфелі замовлень.

У другу групу входять критерії, значення яких не дають підстави розглядати поточний фінансовий стан як критичний, але вони вказують, що за певних умов або через неприйняття певних заходів ситуація може різко погіршитися. До них відносять: втрата ключових співробітників апарата управління; змушене припинення а також порушення ритмічності виробничо-технологічного процесу; недостатня диверсифікація діяльності підприємства; зайва ставка на можливу і прогнозовану успішність і прибутковість нових проектів; участь підприємства в судових процесах із небезпечними результатами; втрата ключових контрагентів; відсутність заходів постійного технічного і технологічного відновлення підприємства; неефективні довгострокові угоди; політичний ризик, пов'язаний з підприємством в цілому або з його ключовими підрозділами.

Аналіз економічної ситуації та її оцінка науковцями та керівниками українських підприємств дозволяють визначити комплексну групу загальних рис, що найбільш притаманні кризовим і неспроможним суб'єктам підприємництва, серед яких передусім наступні:

- трансформація процесу інфляції у кризу платежів і виникнення мікроекономічної “боргової завіси”;
- відсутність дієвого механізму забезпечення інтересів власників і контролю за діяльністю менеджерів;
- відсутність достатньої ринкової, функціональної, економічної та організаційної кваліфікації персоналу;
- принципове ігнорування інструментів маркетингу щодо конкуренції, логістики, споживчих якостей продукції та ринку її збуту;
- використання неадекватних “виробничих засобів” господарювання;
- невдале спрямування та обсяги грошових потоків підприємства;
- низька ефективність будь-якої стадії підприємницької діяльності.

Виходячи з цього, необхідно врахувати не тільки якісні характеристики впливу факторів, а й їх кількісні величини. Фактори ж необхідно поділити за ознаками їх впливу на фінансово-господарську діяльність суб'єктів господарювання. При такому розподілі необхідно врахувати фактори зовнішньої дії, які опосередковано впливають на кредитоспроможність окремого елемента соціально-економічної системи (фактори дальнього зовнішнього середовища):

1. Міжнародні: циклічність економічного розвитку; фінансова політика трансформаційних банків та фондів; політична стабільність.

2. Соціально-культурні: рівень верст населення; характер традицій допомоги соціально незахищеним верстам населення; загальний рівень економічного добробуту населення; система цінностей та пріоритети в суспільстві; соціальна напруженість; корупція.

3. Стан економіки: циклічність економічного розвитку; стан фінансової системи; ємність внутрішнього ринку; стан валютного ринку; кон'юнктура ринку фінансових інструментів; характер попиту та пропозиції; темпи зростання ВВП; темпи інфляції; ставки податків; відношення до власності; рівень зайнятості.

Фактори зовнішньої дії, які безпосередньо впливають на результати фінансово-господарської діяльності окремого елемента соціально-економічної системи (фактори ближньої зовнішньої середовища):

1. Міжнародні: укладання міжнародних угод; тарифні угоди; фінансове полягання закордонних партнерів; організація спільної діяльності.

2. Науково-технічний прогрес: новизна конструкцій та технологій; конкурентоспроможність продукції; засоби та заходи управління.

3. Стан економіки: темпи інфляції; ставки податків; відношення до власності; обмеження монополізму.

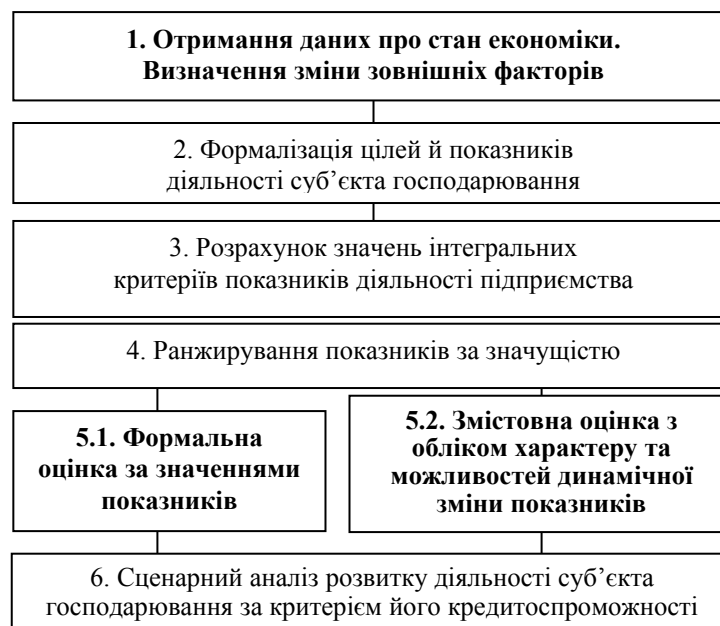

Рис. 1. Дані про стан економіки

До факторів внутрішнього впливу відносять традиційні для всіх суб'єктів господарювання питання в ринкових умовах формування та управління: матеріальними, енергетичними, трудовими та інформаційними ресурсами; технологією, виробництвом; постачальників; споживачів; конкурентного середовища.

В методиці оцінки кредитоспроможності суб'єкта господарювання, кількісний вплив зовнішніх факторів повинен знайти відображення на першому етапі: отримання даних про стан економіки (див. рис. 1).

Визначення рівня кредитоспроможності суб'єкта господарювання внаслідок зміни внутрішніх факторів повинно проводитися на п'ятому етапі оцінки кредитоспроможності, який враховує не тільки кількісні показники, а й зміну якісних їх характеристик.

Таким чином, за допомогою агрегованого показника кредитоспроможності, можна визначати рівень здатності розраховуватися за своїми борговими зобов'язаннями кожного елемента соціально-економічної системи, насамперед, центрального елемента – суб'єкта господарювання; підвищити рівень довіри в стосунках між елементами системи та враховувати рівень ризику від кожної операції.

Література

1. Мушнікова С. А. Система “Банк-підприємство” та аналіз кредитоспроможності // 36. наук. пр. Черкаського державного технологічного університету. – № 4 (7), 2002. – Черкаси : ЧДТУ, 2003. – С. 138–140.
2. Методика інтегральної оцінки інвестиційної привабливості підприємств та організацій // Держ. інформ. бюл. про приватизацію. – 1998. – № 7.
3. Методика проведення поглибленого аналізу фінансово-господарського стану неплатоспроможних підприємств та організацій // Держ. інформ. бюл. про приватизацію. – 1997. – № 12.
4. Положення про порядок здійснення аналізу фінансового стану підприємств, що підлягають приватизації. Наказ Мінфіну України, ФДМ України від 26.01.2001 р. № 49/121. Зареєстровано в Мін'юсті України 8.02.2001 р. за № 121/5312.
5. Про методичні рекомендації щодо виявлення ознак неплатоспроможності підприємства та ознак дій з приховування банкрутства, фіктивного банкрутства чи доведення до банкрутства. Наказ Мінекономіки України від 17.01.2001 р. № 10 // Податки і бухгалтерський облік. – 2001. – № 14(363). – С. 5–11.
6. Андреева В. Г. Синтез системы диагностики управления финансовой деятельностью предприятия : Дис... канд. экон. наук : 08.06.01 / Донецкий национальный ун-т. – Донецк, 2004. – 271 с.
7. Бобришева-Шкарлет Т. О. Диагностика та оцінка кризового стану суб'єктів підприємницької діяльності : Дис... канд. экон. наук : 08.06.01 / Міжнародний науково-технічний ун-т. – К., 2004. – 249 с.

УДК 331.105;331.106;331.107

О. О. ОЛІЙНИК

Національний університет водного господарства і природокористування

УКРАЇНСЬКИЙ І ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ДОГОВІРНОГО РЕГУЛЮВАННЯ РИЗИКІВ У СОЦІАЛЬНО-ТРУДОВИХ ВІДНОСИНАХ

Проаналізовано стан і проблеми договірної регуляції ризиків у соціально-трудових відносинах. На прикладі зарубіжного досвіду запропоновано ефективні механізми покращення взаємодії соціальних партнерів

It was analyzed state and problems of contractual regulation risks in social and labour relations. It was suggested the effective mechanisms of improvement of interaction the social partners in imitation of the foreign experience.

Ключові слова: ризик, соціально-трудові відносини, колективний договір, професійні організації.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Важливим елементом управління ризиками у соціально-трудових відносинах є колективно-договірне регулювання і вирішення колективних трудових спорів шляхом примирення і посередництва. Адже якщо соціальне страхування відшкодовує наслідки цих ризиків, то метою договірної регуляції є попередження їх виникнення. Окрім того, цей механізм є одним з основних в управлінні саме нестраховими видами соціальних ризиків.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Окремі проблеми договірної регуляції ризиків у соціально-трудових відносинах висвітлюють в своїх наукових працях багато відомих вітчизняних вчених, зокрема Е. Лібанова, А. Колот, Л. Негель, В. Жуков. Однак переважна більшість практичних проблем та недоліків в регулюванні ризиків у соціально-трудових відносинах залишається поза увагою.

Мета дослідження – оцінити реальний стан та проблеми договірної регуляції ризиків у соціально-трудових відносинах. На прикладі зарубіжного досвіду запропонувати дієві механізми покращення взаємодії соціальних партнерів.

Виклад основного матеріалу. Нормативно-правовою основою соціального партнерства в Україні є: Конвенція Міжнародної організації праці (МОП) № 98 “Про заснування принципів права на організацію колек-